

**ZABEZPIECZENIE PRAWA DO SĄDU
PODCZAS PANDEMII KORONAWIRUSA
POSTĘPOWANIA KARNE NA ODLEGŁOŚĆ**

Spis treści

str. 3	Wprowadzenie
str. 4	Udział w posiedzeniu osobiście czy na odległość?
str. 4	Kwestia 1: Dostęp do prawnika i skutecznej pomocy prawnej a) <u>Dostęp aresztowanych do pomocy prawnej</u> Rekomendacje
str. 5	b) <u>Skuteczna pomoc prawna w trakcie posiedzeń sądu na odległość oraz przed nimi i po nich</u> Rekomendacje
str. 6	Kwestia 2: Skuteczne uczestnictwo Rekomendacje
str. 7	Kwestia 3: Dostęp do informacji Rekomendacje
str. 7	Kwestia 4: Domniemanie niewinności Rekomendacje
str. 8	Kwestia 5: Oskarżenia wymagający szczególnego traktowania i inni oskarżeni mający specjalne potrzeby Rekomendacje
str. 8	Kwestia 6: Zbieranie danych i ocena wpływu Rekomendacje

Zabezpieczenie prawa do sądu podczas pandemii koronawirusa

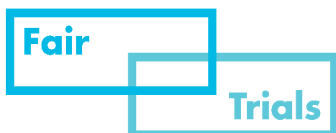
Postępowania karne na odległość

Pandemia koronawirusa (COVID-19) stanowi obecnie globalną sytuację kryzysową zagrażającą zdrowiu, która wpływa na ponad miliard ludzi na całym świecie. W coraz większej liczbie krajów normalne życie zostaje skutecznie wstrzymane, gdy podejmowane są radykalne środki mające na celu kontrolę rozprzestrzeniania się choroby poprzez wprowadzenie "kwarantanny", zakazu spotkań towarzyskich i zamknięcia obiektów publicznych. Środki te wpływają również na systemy wymiaru sprawiedliwości, ponieważ poważnie ograniczają dostęp do sądów i więzień, gdy przemieszczeni się w sprawach, które nie są niezbędne, stało się w wielu krajach prawie niemożliwe.

Niezależnie od okoliczności sprawowanie wymiaru sprawiedliwości nie może ulec całkowitemu zastojowi. Państwa nadal muszą realizować niezbędne funkcje, co obejmuje prowadzenie spraw karnych i zabezpieczenie praw i dobra oskarżonych, w szczególności zatrzymanych. Wiele państw wstrzymało czasowo wszystkie niepilne posiedzenia sądów, ale ze względu na brak wyraźnych perspektyw zakończenia kryzysu jurysdykcje na całym świecie szukają sposobów na utrzymanie działania sądów za pomocą środków zdalnego dostępu, w tym w formie posiedzeń prowadzonych za pomocą wideo- lub telekonferencji.

Zwiększone wykorzystanie postępowań sądowych na odległość może zostać początkowo wprowadzone jako środek tymczasowy, ale gdy już to nastąpi, istnieje duże prawdopodobieństwo, że takie rozwiązanie pozostanie na stałe, w szczególności jeśli będzie przynosiło widoczne korzyści w zakresie kosztów i efektywności. Istotne jest, aby państwa nie wprowadzały tych środków pośpiesznie, bez strannego rozważenia ich wpływu na wymiar sprawiedliwości, a wszelkie decyzje mające na celu wprowadzenie ich na stałe powinny opierać się na solidnych materiałach dowodowych.

Z zadowoleniem przyjmujemy fakt, że państwa podejmują nadzwyczajne środki w celu utrzymania działania organów wymiaru sprawiedliwości i zapobieżenia znacznym opóźnieniom w postępowaniach karnych oraz że zapewniają, aby pilne sprawy, takie jak posiedzenia w sprawie tymczasowego aresztowania, nie były przekładane. Jednak nie należy lekceważyć wpływu zdalnych procedur sądowych na prawa człowieka, a w szczególności ich konsekwencji dla prawa do sądu. Oskarżeni powinni móc w pełni i skutecznie wykonywać przysługujące im prawa, nawet jeśli nie są fizycznie obecni w sądzie i nie mogą spotkać się osobiście ze swoimi prawnikami. Istotne jest, aby wszelkie decyzje w sprawie wprowadzenia lub rozszerzenia możliwości odbywania posiedzeń sądowych na odległość uwzględniały kwestie praw człowieka i aby towarzyszyły im odpowiednie zabezpieczenia mające na celu ochronę praw oskarżonych.

Wielu rzeczników praw człowieka już zgłaszało obawy związane ze sprawowaniem wymiaru sprawiedliwości na odległość i jego wpływem na prawa oskarżonych¹. Fair Trials w tej publikacji podsumowuje te obawy i przedstawia praktyczne rekomendacje dla państw, które rozważają przyjęcie lub rozszerzenie możliwości wykorzystania systemów komunikacji na odległość w postępowaniach karnych, albo właśnie je wdrażają.

¹ Na przykład (w języku angielskim): Transform Justice ‘[Defendants on video – conveyor belt justice or a revolution in access?](#)’; Legal Education Foundation ‘[Briefing: Coronavirus Bill, Courts and the Rule of Law](#)’; Anne Wallace ‘[Courts and Coronavirus: Is Videoconferencing a Solution?](#)’; Advocate's Gateway ‘[Planning to question someone using a remote link](#)’.

Udział w posiedzeniu osobiście czy na odległość?

Co do zasady oskarżeni powinni móc uczestniczyć w postępowaniu karnym osobiście i jest szczególnie ważne, aby byli fizycznie obecni na sali sądowej podczas rozprawy. Nieobecność oskarżonych na sali sądowej w istotny sposób ogranicza ich zdolność do skutecznego udziału w postępowaniu karnym i korzystania z prawa do obrony.

Nawet w tych ekstremalnych i niezwykłych okolicznościach posiedzenia sądu powinny odbywać się przede wszystkim z udziałem osobistym w celu zabezpieczenia praw oskarżonego. Rozprawy w sprawach karnych, zwłaszcza niepilne, nie powinny się odbywać, jeśli oskarżony nie może być fizycznie obecny w sądzie z przyczyn związanych ze zdrowiem publicznym. Jednak zdajemy sobie sprawę, że systemy wymiaru sprawiedliwości muszą nadal funkcjonować podczas tego globalnego kryzysu zdrowotnego i sądy będą musiały korzystać z możliwości odbywania posiedzeń na odległość w celu zajęcia się pilnymi sprawami oraz zapobieżenia powstaniu bezprecedensowych zaległości, które mogłyby zaszkodzić efektywnemu sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości w przyszłości.

Przy ustalaniu, czy posiedzenie sądu powinno się odbyć na odległość, należy wziąć pod uwagę, między innymi, następujące czynniki:

- długość opóźnienia i jego prawdopodobny wpływ na prawa oskarżonych (w szczególności, gdy istnieje prawdopodobieństwo przedłużenia okresu tymczasowego aresztowania oskarżonego);²
- charakter posiedzenia, w tym:
 - złożoność sprawy i kwestię, której dotyczy posiedzenie;
 - konieczność wezwania świadków; oraz
 - prawdopodobny wpływ posiedzenia na prawa oskarżonego (na przykład, czy naraża oskarżonego na ryzyko pozbawienia wolności);
- dostępność i jakość sprzętu i systemów wykorzystywanych do komunikacji pomiędzy sądem a oskarżonym; oraz
- istnienie przeszkód lub innych czynników, które mogłyby negatywnie wpłynąć na zdolność oskarżonego do skutecznego uczestniczenia w postępowaniu sądowym.

W sytuacji, gdy istnieją poważne przesłanki uzasadniające użycie zdalnych procedur sądowych, posiedzenia na odległość powinny się odbywać tylko w przypadku, gdy istnieją adekwatne zabezpieczenia, które uwzględniają różne zagrożenia dla prawa do sądu.

² Patrz publikacja Fair Trials "[Practical Guidance on Pre-Trial Detention during the COVID-19 outbreak](#)".

Kwestia 1:

Dostęp do prawnika i skutecznej pomocy prawnej

a) Dostęp aresztowanych do pomocy prawnej

W odpowiedzi na pandemię COVID-19 więzienia i areszty na całym świecie ograniczają lub zakazują wizyt, pozostawiając osadzonych w jeszcze większej izolacji od świata zewnętrznego. Środki te są bez wątpienia zrozumiałe ze względu na potrzebę ochrony zarówno osadzonych jak i personelu więziennego, ale naruszają one prawo dostępu do niezbędnych źródeł wsparcia, w tym pomocy prawnej.

Ograniczenia i zakazy dotyczące osobistych wizyt uzależniają osadzonych coraz bardziej od telefonów i innych form komunikacji zdalnej w celu utrzymania kontaktu z prawnikami. Raporty sugerują jednak, że w niektórych jurysdykcjach wskutek pandemii COVID-19 więźniowie stają w obliczu dodatkowych ograniczeń w zakresie rozmów telefonicznych (na przykład ze względu na obawy narażenia zdrowia pracowników więzienia towarzyszących więźniom w drodze do telefonu). Ponadto w niektórych krajach rozmowy telefoniczne wykonywane z więzień są płatne, co oznacza też, że wielu osadzonych będzie mocno zniechęconych do komunikowania się ze swoimi prawnikami albo wręcz nie będzie miało takiej możliwości.

Istnieje również ryzyko, że oparcie się na komunikacji zdalnej zmniejszy jakość pomocy prawnej. Na przykład ograniczenia dotyczące częstotliwości i długości rozmów telefonicznych mogłyby wpłynąć na zdolność świadczenia i otrzymywania porady prawnej, a brak osobistych spotkań może utrudnić prawnikom osiągnięcie porozumienia i stworzenie silnej relacji umożliwiającej pracę z klientami.

Rekomendacje:

- Wszystkie więzienia i areszty powinny mieć odpowiednie udogodnienia zapewniające wszystkim osadzonym skuteczny i częsty dostęp do telefonów (i innych dozwolonych form komunikacji bezpośredniej). Może to obejmować modernizację lub zwiększenie ilości sprzętu w odpowiedzi na zwiększone zapotrzebowanie.
- Więzienia i areszty powinny dążyć do udostępnienia osadzonym udogodnień umożliwiających przeprowadzanie wideokonferencji.

- Należy przestrzegać ścisłej poufności komunikacji pomiędzy oskarżonym a jego prawnikiem. Oskarżeni powinni mieć prawo do bezpiecznej przestrzeni, w której mogliby prowadzić poufne rozmowy poza zasięgiem słuchu personelu więziennego i policji. Kanały komunikacji powinny być bezpieczne, tak aby rozmowy nie mogły zostać podsłuchane ani nagrane.
- W sytuacji, gdy istnieją ograniczenia dotyczące korespondencji klienta-oskarżonego (w tym np. częstotliwości i długości rozmów telefonicznych), powinny one zostać znacząco złagodzone w celu zrekompensowania ograniczenia liczby osobistych wizyt prawnika.
- Korzystanie z telefonów (i innych dozwolonych form komunikacji bezpośredniej) powinno być udostępniane więźniom nieodpłatnie w celu komunikowania się z prawnikami.

b) Skuteczna pomoc prawna w trakcie posiedzeń sądu na odległość oraz przed nimi i po nich

Interakcja pomiędzy prawnikami i oskarżonymi podczas posiedzeń odbywanych w formie wideokonferencji może stanowić dla nich duże wyzwanie, co może mieć poważne konsekwencje dla jakości i skuteczności udzielanej pomocy prawnej. Posiedzenia w formie wideokonferencji pozbawiają oskarżonych możliwości osobistego spotkania ze swoimi prawnikami w bezpiecznym, prywatnym otoczeniu, w którym można przeprowadzić poufną rozmowę. Mogą one również znacznie utrudnić prawnikom i oskarżonym dyskretne komunikowanie się podczas rozprawy.

W przypadku, gdy podczas posiedzenia sądu lub przed nim umożliwione zostaną konsultacje oskarżonego z obrońcą za pośrednictwem sprzętu do wideokonferencji lub telefonu, które znajdują się w sali sądowej, istnieją obawy co do poufności tych konsultacji (ze względu na możliwą obecność po obu stronach pracowników sądu lub więzienia) oraz wywierania potencjalnego nacisku lub nakładania ograniczeń czasowych na takie konsultacje.

Rekomendacje:

- Oskarżonym należy zapewnić wystarczającą ilość czasu na skonsultowanie się z prawnikami przed posiedzeniem sądu, w trakcie posiedzenia i po nim.

- Sądy powinny być wyposażone w odpowiednie udogodnienia umożliwiające prowadzenie poufnych wideokonferencji lub rozmów telefonicznych pomiędzy obrońcami a oskarżonymi bez nadmiernej presji czasu. Mogą to być oddzielne miejsca w sądach ze sprzętem do odbywania wideokonferencji na potrzeby konsultacji pomiędzy prawnikami a oskarżonymi.
- Oskarżeni powinni mieć dostęp do bezpiecznych pomieszczeń lub miejsc, w których mogą komunikować się ze swoimi prawnikami z zachowaniem poufności, przed posiedzeniami, w trakcie posiedzeń i po nich.

Kwestia 2:

Skuteczne uczestnictwo

Rozwój technologiczny, który nastąpił w ostatnich latach, znacząco usprawnił systemy wideokonferencji, lecz istnieje prawdopodobieństwo, że fizyczna nieobecność oskarżonego na sali sądowej może mieć wpływ na jego zdolność do pełnego i skutecznego udziału w postępowaniu karnym w jego własnej sprawie. Jest to szczególnie poważne wyzwanie w przypadku, gdy oskarżony nie jest reprezentowany i nie ma nikogo, kto byłby fizycznie obecny na sali sądowej, aby przemawiać w jego imieniu. Bez pomocy prawnej posiedzenia odbywane na odległość mogą być odbierane przez oskarżonych jako jeszcze bardziej izolujące, stresujące i dezorientujące.

Ograniczenia wynikające z systemów wideokonferencji mogą oznaczać, że oskarżonym nie tylko trudniej będzie śledzić i zrozumieć przebieg postępowania, lecz również że nie będą mogli obserwować całej sali sądowej. Oskarżeni mogą być pozbawieni możliwości odczytywania sygnałów niewerbalnych od innych osób obecnych na sali sądowej, przykładowo, aby ocenić nastrój ławy przysięgłych lub sędziów. Możliwość poufnego naradzenia się oskarżonego z obrońcą w trakcie postępowania może również być ograniczona. Znaczne wyzwanie może również stanowić sytuacja, gdy na rozprawie przedkładane lub oceniane będą dowody. O ile oskarżonym nie zostaną zapewnione odpowiednie narzędzia do składania i wglądu do materiałów dowodowych w czasie postępowania sądowego, będą oni pozbawieni możliwości obrony.

Możliwa jest również sytuacja, w której oskarżeni nie będą mogli uczestniczyć w postępowaniach sądowych z powodu problemów technicznych wpływających na jakość przekazu obrazu lub dźwięku, takich jak opóźnienia, pogłos lub zakłócenia.

Rekomendacje:

- W przypadkach, gdy oskarżony nie jest reprezentowany na posiedzeniu sądu odbywanym na odległość, sędziowie, prokuratorzy lub pracownicy sądu (w zależności od okoliczności) powinni wychodzić z inicjatywą pomocy oskarżonemu w celu zapewnienia mu dostępu do pomocy prawnej.
- Zasady dotyczące uprawnień do pomocy prawnej powinny być zweryfikowane w celu zapewnienia, że żaden oskarżony uczestniczący w posiedzeniach sądu na odległość nie pozostanie bez reprezentacji z powodów finansowych.

- Sprzęt do połączeń wideo powinien imitować obecność na sali sądowej w najwyższym możliwym stopniu. Oskarżeni powinni mieć możliwość uzyskania pełnego oglądu sali sądowej oraz obserwowania wszystkich osób tam obecnych.
- W przypadkach, gdy na posiedzeniu odbywającym się na odległość przedkładane są lub analizowane materiały dowodowe, oskarżony powinien otrzymać dostęp do narzędzi, które umożliwią mu przedłożenie oraz wgląd do materiałów dowodowych w czasie posiedzenia.
- Sprzęt i systemy komunikacji wykorzystywane na posiedzeniach odbywających się na odległość powinny zapewniać nieprzerwanie niezawodny przekaz obrazu i dźwięku.
- Posiedzenia powinny być wstrzymywane w momencie, gdy połączenie zostaje przerwane, i powinny być wznowiane dopiero, gdy problem zostanie naprawiony.
- Wsparcie techniczne powinno być dostępne na miejscu w sądach i w aresztach w celu usunięcia usterek, które wpływają na jakość i niezawodność komunikacji audio i wideo.
- Oskarżeni powinni mieć możliwość kontaktowania się ze swoimi prawnikami z zachowaniem poufności w trakcie postępowania, aby móc poprosić ich o wyjaśnienia lub naradzić się i przekazać instrukcje.

Kwestia 3:

Dostęp do informacji

Oskarżeni mogą napotkać kolejne ograniczenia w zakresie dostępu do informacji, a w szczególności dostępu do materiałów dotyczących ich sprawy, w wyniku działań podjętych w celu kontroli rozprzestrzeniania się koronawirusa. Stanowi to szczególne wyzwanie w jurysdykcjach, w których oskarżeni mogą mieć dostęp do akt sprawy w określonych miejscach (takich jak posterunki policji lub gmachy sądów), lub gdy są one dowożone do aresztów śledczych. Ograniczenia dotyczące przemieszczania się oraz zamknięcie określonych obiektów (takich jak gmachy sądów) mogą mieć znaczący wpływ na prawo dostępu do informacji, w szczególności dla oskarżonych przebywających w areszcie.

Rekomendacje:

- Oskarżeni i obrońcy powinni otrzymać dostęp do akt sprawy w sposób, który umożliwia oskarżonym skuteczne skorzystanie z przysługującego im prawa do obrony.
- Oskarżeni powinni nieodpłatnie otrzymać dostęp do akt sprawy w formie papierowej lub elektronicznej.

Kwestia 4:

Domniemanie niewinności

Fakt, że oskarżony nie jest fizycznie obecny na sali sądowej, nie powinien mieć wpływu na to, jak jest przedstawiany w postępowaniu sądowym. Jednak jeżeli oskarżeni nie opuszczają fizycznie aresztu śledczego, aby uczestniczyć w posiedzeniach sądu, istnieje większe prawdopodobieństwo, że będą odbierani w sądzie, poprzez połączenie wideo, jako "więźniowie". Mogą oni na przykład nadal mieć na sobie odzież więzienną lub mogą pojawiać się na ekranach z tłem, które wyraźnie wskazuje, że znajdują się w więzieniu.

Rekomendacje:

- Oskarżeni znajdujący się w areszcie śledczym powinni uczestniczyć w posiedzeniu sądu w stosownym ubraniu i powinni mieć dostęp do miejsca, które umożliwi im noszenie odpowiedniej odzieży.
- Oskarżeni uczestniczący w posiedzeniach sądu za pośrednictwem połączenia wideo powinni być przedstawiani na neutralnym tle, które nie sugeruje, że zostali oni pozbawieni wolności.

Kwestia 5:

Oskarżeni wymagający szczególnego traktowania i inni oskarżeni mający specjalne potrzeby

Procedury dotyczące prowadzenia postępowań sądowych na odległość wpływają na prawa wszystkich oskarżonych, lecz ich oddziaływanie jest niewątpliwie szczególnie dotkliwe dla oskarżonych wymagających szczególnego traktowania oraz oskarżonych mających specjalne potrzeby (takie jak konieczność tłumaczenia).

Przed wszystkim oskarżeni z upośledzeniem umysłowym napotykają przeszkody w uzyskaniu skutecznej pomocy prawnej oraz skutecznym uczestniczeniu w większości normalnych sytuacji sądowych. W zależności od osoby oskarżonego oraz rodzaju upośledzenia, prowadzenie postępowania sądowego na odległość może znacząco pogłębić te problemy powodując, że oskarżonym jeszcze trudniej będzie zrozumieć i śledzić przebieg postępowania. Podobne wyzwania stają przed osobami, które potrzebują pomocy językowej, ponieważ napotykają one dodatkowe bariery w komunikacji.

Rekomendacje:

- Oskarżeni uczestniczący w postępowaniach karnych na odległość powinni być poddani ocenie po kątem ich indywidualnych potrzeb w celu ustalenia wszelkich ograniczeń, które mają wpływ na ich zdolność do skutecznego udziału w postępowaniu.
- W zależności od rodzaju specjalnej potrzeby lub upośledzenia postępowanie sądowe prowadzone na odległość może w ogóle nie być właściwe. Jeśli jednak jest ono odpowiednie, wówczas należy indywidualnie dostosować procedurę w celu umożliwienia skutecznego udziału w postępowaniu.
- Oskarżeni wymagający pomocy językowej lub innej pomocy w komunikacji powinni otrzymać dostęp do odpowiednio wykwalifikowanych specjalistów, którzy pomogą im w komunikacji z sądem i prawnikami. O ile jest to możliwe, specjaliści udzielający pomocy językowej i pomocy w komunikacji powinni być obecni w tym samym pomieszczeniu co oskarżony w czasie postępowania sądowego.

Kwestia 6:

Zbieranie danych i ocena wpływu

Jest bardzo prawdopodobne, że bezprecedensowe okoliczności spowodowane pandemią COVID-19 będą skutkować rozszerzeniem wykorzystania technologii wideokonferencji na nowe obszary postępowań karnych oraz na większą liczbę jurysdykcji. Konieczne jest lepsze zrozumienie faktycznego wpływu systemów komunikacji za pośrednictwem wideo oraz innych form komunikacji na odległość na wyniki postępowań karnych.

Należy również monitorować sprawność sprzętu i systemów wykorzystywanych do prowadzenia postępowań sądowych na odległość, aby można było ocenić, czy systemy te są właściwe do tego celu. Wszelkie decyzje dotyczące kontynuacji lub dalszego rozszerzania procedur prowadzenia postępowań sądowych na odległość powinny opierać się na solidnych materiałach dowodowych.

Rekomendacje:

- Należy zbierać dane w celu monitorowania wpływu procedur prowadzenia postępowań sądowych na odległość na wyniki spraw karnych oraz na rzetelność postępowań w sprawach karnych.
- Należy monitorować sprawność sprzętu i systemów wykorzystywanych w celu prowadzenia postępowań sądowych na odległość.

Fair Trials

30 marca 2020 r.